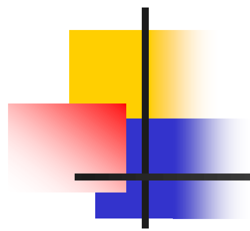
بسمه تعالی

باغ ایرانی
و
تحلیل باغ فین کاشان و ارم شیراز

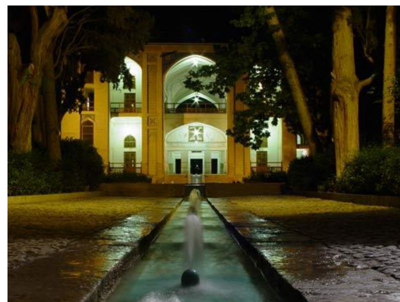
کانال شهرسازی افلاک

T.me/AflakUrbanism

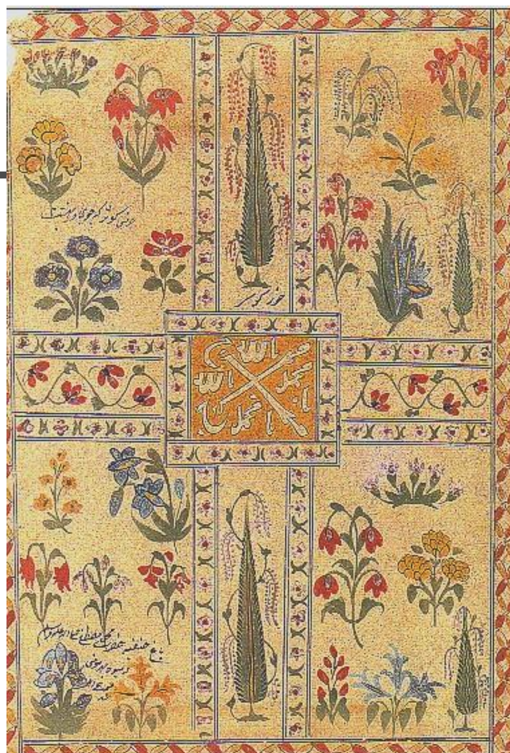
فهرست مطالب:

- ۱. باغ ایرانی
- ۲. تحلیل باغ فین کاشان
- ۳. تحلیل باغ ارم شیراز
- ۴.نتیجه گیری

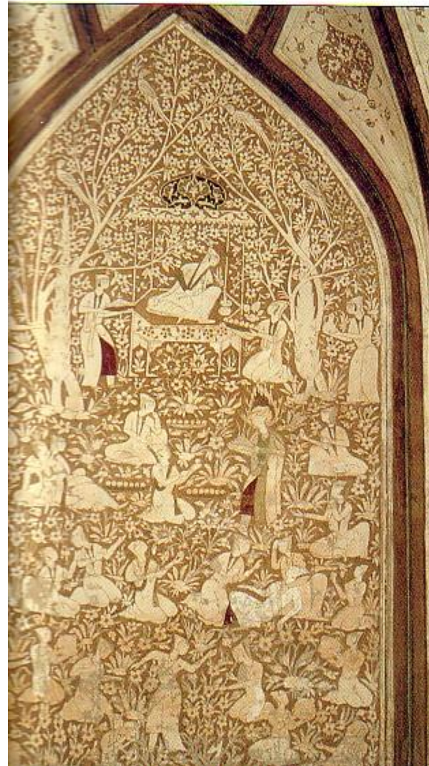
۱. باغ ایرانی

- زمین
- هندسهٔ باغ ایرانی
- کوشک
- آب در باغ
- گیاهان باغ

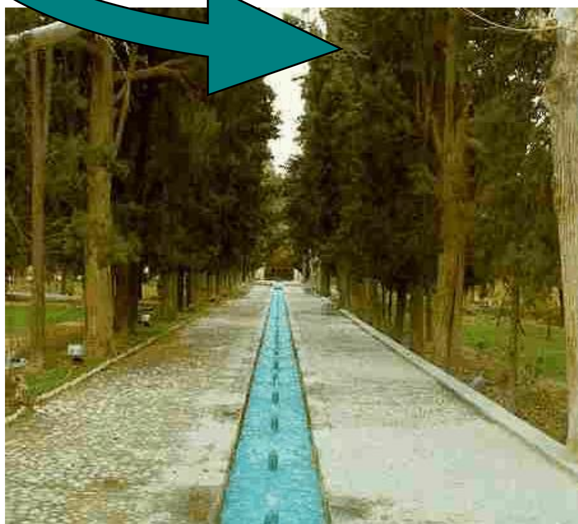

باغ‌های ایرانی

- ایرانیها از قدیم الایام به ساختن باغ‌ها و باغچه در حیاطها و دور و بر بناها علاقهٔ خاصی داشته‌اند. شاید خاطرهٔ میهن اصلی و خاستگاه قوم آریا منشا این علاقه بوده است. آنها باغچه‌هایی را که در اطراف بنا می‌ساختند (په اره دئسه) می‌نامیدند، که به معنای پیرامون دژ یا (دیس) بود، (دیس) یعنی بنا و کسی را که دیس می‌ساخت (دیسا) یعنی بنا می‌خواندند.
- ایرانیان تصور ذهنی‌شان را از بهشت، که به پاداش اعمال نیک به آنها می‌بخشیده‌اند، در باغ ایرانی متصور شدند. در بهشت کوثر هست و درختان و گلها و جویبارها، و در باغ نیز آب روان خوش و گلهای زیبا و درخت‌هایی که می‌توان در سایهٔ آنها آرمید؛ و این همه محصور در دیواری که مانع ورود جهنمیان به آن شود.

زمین:

- باغ‌های ایرانی در زمین مسطح بنا می‌شدند و باغ‌های دشتی بودند،
- یا در زمین شیبدار، که امکان می‌داد باغ را با آبشارها و درخت‌های بیشتر، زیباتر بسازند: مثل باغ تاج نطنز، باغ شاهزادهٔ ماهان و باغ تخت شیراز که از بین رفته است، یا بعضی باغ‌های مازندران.

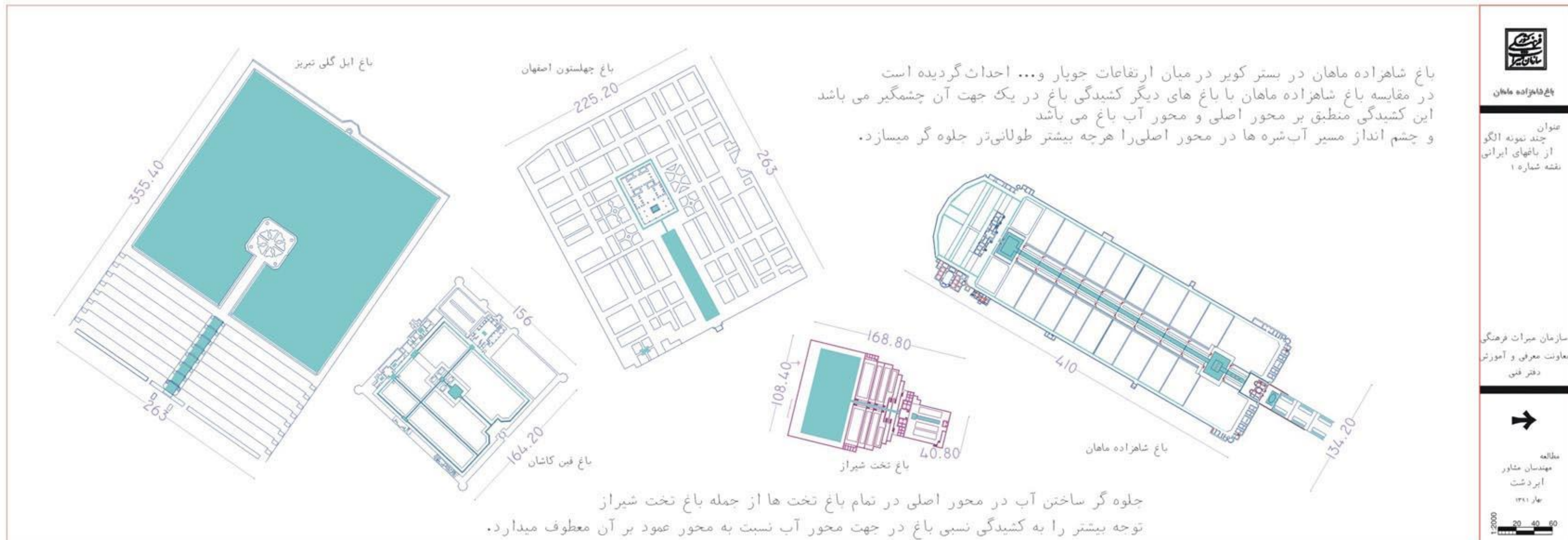

هندسهٔ باغ ایرانی

- در باغ ایرانی توجه خاصی به شکلهای هندسی می‌شد و شکل مربع که فاصلهٔ بین اجزاء باغ را ساده و روشن نشان می‌داد، از اهمیت خاصی برخوردار بود. به وقت کاشتن درخت، نخستین گام، دقت در تعیین فاصلهٔ محل کاشت از هر طرف بود و بدین ترتیب مربع‌هایی شکل می‌گرفت که از هر طرف که نگاه می‌کردند، ردیف درختان را می‌دیدند.
- به طور خلاصه در هندسهٔباغ ایرانی دو اصل مهم بود: سه کشیدگی در کنار هم، و تقسیم باغ به مربعهایی که خود دارای تقسیماتی منظم و مربع شکل بودند. سابقهٔ این اصول به خیلی قبل، به هزاران سال قبل باز می‌گردد. در کشاورزی ما هم کاشت مربعی معمول بوده و زمین و آب به صورت مربعی تقسیم می‌شده است.

غیر از مستطیل کشیده و مربع، شکلهای هشت گوش، کشکولی و نگینی و چهار گوش هم در باغ بود.

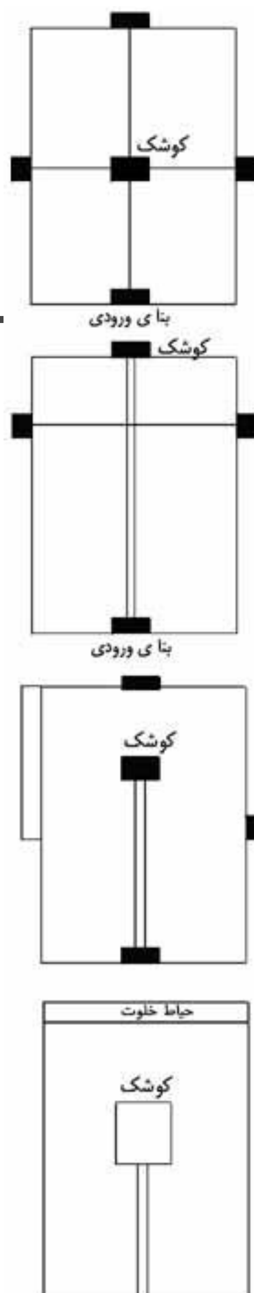

- یک اصل مهم دیگر در باغسازی ایرانی باز بودن چشم‌انداز اصلی به شکل مستطیل کشیده بود. در این باغ‌ها، در مقابل بنا، فضای باز و کشیده‌ای بود که درست در چشم‌انداز اصلی واقع می‌شد. در این فضا درختان بلند می‌نشاندند. معمولاً گیاهانی می‌کاشتند که زیاد بلند نشود و منظر باز را سد نکند و در عین حال همیشه زیبا باشد. گیاه زمینه معمولاً است (یونجه) بود که حالا جایش را چمن گرفته است .

کوشک:

بنا را در نقاط مختلف باغ می‌ساختند.

- مثلاً گاه بنای اصلی در وسط باغ بود و از چهار طرف دیده می‌شد و بناهای فرعی و سردر در اطراف بودند.
- یا بنای اصلی باغ یک طرف بود و بناهای فرعی در اطراف، با دو راه متقاطع، و منظر اصلی در امتداد محور طولی باغ بود.
- در باغ‌هایی نیز کوشک به نسبت به سوم در امتداد محور طولی قرار داشت و بناهای اندرون را در طرف خلوت باغ قرار می‌دادند و منظر اصلی در جهت مخالف اندرون بود. باغ طرف اندرون هم میان کرت و سایر اجزاء را داشت، اما پشت آن مسدود بود، مثل باغ دلگشا.
- نوعی باغ هم بود که در پشت بنای اصلی آن یک حیاط بسته بود. رو به جلو منظر داشت، اما در پشت بنا، فقط حیاط خلوت و گوشهٔ دنجی بود؛ مثل باغ ارم شیراز، باغ مزار کاشان و سروستان فارس.

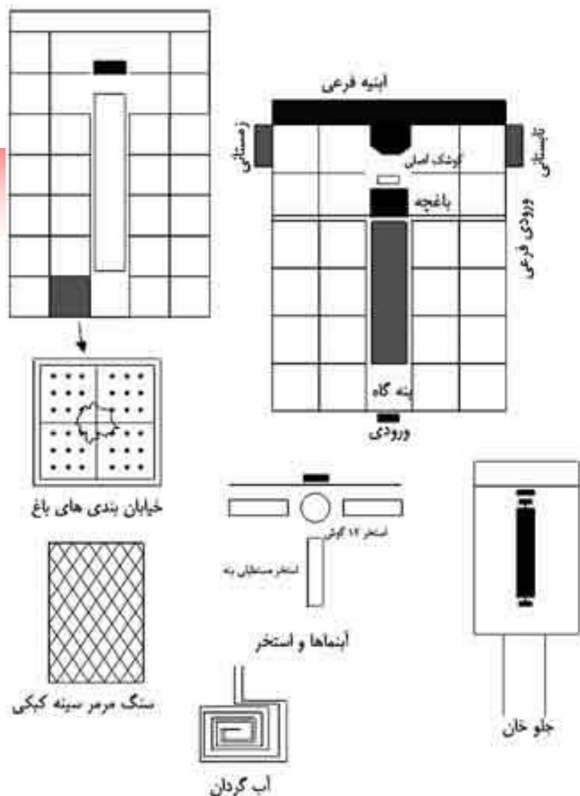
- باغ‌هایی نیز بودند که علاوه بر باغ اصلی، یک باغ بیرونی هم داشتند که کمی عمومی‌تر بود و بعد از عبور از آن وارد باغ می‌شدند. مثل باغ دولت آباد یزد که در جلو آن باغ بهشت آئین بود . باغ جهان‌نمای شیراز هم باغ بیرونی داشت که اینک به صورت کارخانه درآمده، اما هنوز قسمت اصلی آن مانده است.
در جلو بعضی از باغ‌ها نیز یک دربند، یا یک بست، یا جلوخان وجود داشت، مش باغ شاهزادهٔ ماهان.
اما در تمام این باغ‌ها، در مقابل بنا حتماً میان کرت بود، با یک فضای مستطیل کشیده که در آن آبنما یا استخر می‌ساختند.

آب در باغ:

- یکی از مشخصه‌های مهم باغ ایرانی، تمایل زیاد به نمایش آب بود. چون آب معمولاً خیلی کم و بسیار عزیز بود.
- در مقابل (ارسی) اتاقها سه (سینه کبکی) است از سنگ مرمر که آن را به شکلی می‌تراشیدند تا موج ایجاد کند و آب را وقتی که کم است بیشتر نشان دهد . آب از هر سینه کبکی وارد یک حوض کلگی می‌شود، و از آنجا در جویهایی در دو طرف میان کرت جاری می‌شود و به سردر می‌رسد
- اگر باغ مسطح بود، آبنماها خیلی کم‌شیب بودند، مثل باغ فین کاشان، و اگر شیبدار بودند مثل باغ شاهزاده یا باغ تاج نطنز، به صورت آبشار در می‌آمدند، دراین موارد از (سینه کبکی) استفاده می‌کردند که آب را بیشتر نشان می‌داد.

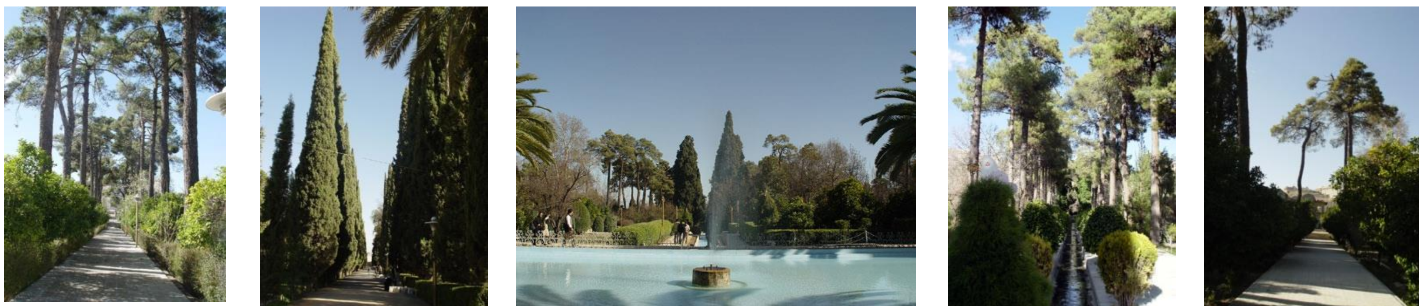

گیاهان باغ :

- همان‌طور که گفته شد، در میان کرت باغ ایرانی معمولاً گیاهانی می‌کاشتند که زیاد بلند نشوند و همیشه سبز و زیبا باشند.
- اما در دو خیابان دو طرف میان کرت یا آبنما، دالان سرپوشیده‌ای از درختان می‌ساختند. نوع درختان بسته به آب و هوا و خاک منطقه متفاوت بود.
- اگر مقطع طولی خیابان را رسم کنیم، نشان می‌دهد که در این خیابانها که مثلاً یک سرو، یک کاج و یک چنار به نوبت کاشته می‌شدند، دالان زیبایی به وجود می‌آمد که در دو طرف آن معمولاً یک سرو در مقابل سرو، و یک کاج در مقابل کاج و یک چنار در مقابل چنار قرار می‌گرفت.
- جایگاه گلها در باغ، پای درخت‌ها بود. گلهایی کاشته می‌شد که خاصیتی داشته باشند؛ هم از عطر آنها استفاده می‌شد و هم از گلبرگ‌هایشان حلوا و مربا و چیزهای دیگر درست می‌کردند و برخی از آنها خاصیت طبی هم داشت.

۲. باغ فین کاشان:

- موقعیت باغ فین- کاشان
- موقعیت باغ در شهر
- شبکه های دسترسی در وضع موجود
- تاریخچه باغ فین کاشان
- معرفی و شکل گیری باغشاه فین
- کوشک
- محورهای باغ
- بازشناسی کاربری های وضع موجود
- آب
- نقشه چگونگی حضور آب و شکل حرکت آن در باغ
- نقشه جهت حرکت آب بر اساس شیب زمین در باغ
- گیاهان باغ
- نقشه دسترسی ها

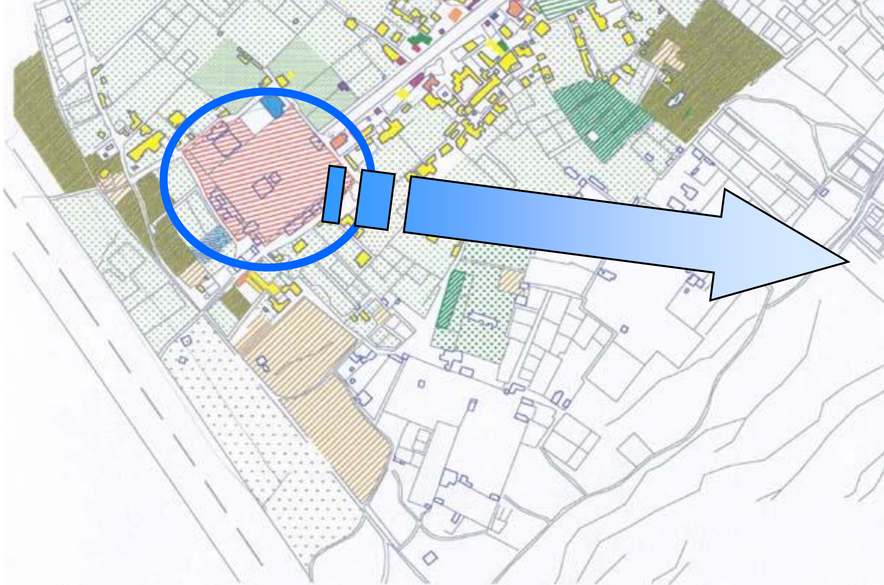
موقعیت باغ فین- کاشان

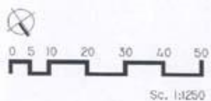

- شهر کاشان در حاشیه کویر در فاصله ۲۲۰ کیلومتری جنوب شهر تهران و ۸۶ کیلومتری جنوب شهر قم واقع است. مختصات جغرافیایی آن ۵۱ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی است و ارتفاع آن از سطح دریای آزاد بین
- ۹۴۰ تا ۱۱۳۰ متر می‌باشد.

موقعیت باغ در شهر:

- ناحیه فین یکی از تفرجگاه‌های اطراف کاشان است و می‌توان نسبت ناحیه فین به کاشان را مانند منطقه تجریش به تهران دانست.
- ناحیه‌ای که باغ فین در آن قرار گرفته‌است, به نام فین کوچک معروف بوده و موقعیت آن در جنوب غربی شهر کاشان می‌باشد. باغ تاریخی فین در منتهاالیه جنوب شرقی جاده فین (خیابان امیرکبیر) در شهر کاشان و در مجاورت مظهر چشمه تاریخی سلیمان قرار گرفته‌است.
- در گذشته در ناحیه فین منظومه‌ای از باغ‌ها وجود داشته که باغ فین با اهمیت‌ترین و در حقیقت نگین آن منظومه بوده‌است.

شبکه های دسترسی در وضع موجود:

شبکه راههای ارتباطی

سازمان میراث فرهنگی
معاونت معرفی و آموزش
دفترفنی اداره کل موزه ها

طرح معرفی و ساماندهی باغشاه فین
مطالعات و باز شناسیها

شبکه های دسترسی
در وضع موجود

تاریخچه باغ فین کاشان

- به نظر میرسد در دوران بارانی بین آخرین دورههای یخچالی دوران چهارم Plistocem در نجد ایران دریاچه پهناوری گسترده بوده است. این دریا با شروع عهد خشکسالی به تدریج خشک شده و اکنون در محل آن کویر بزرگ مرکزی برجاست.
- در اواخر هزاره ششم در سرزمین حاصلخیز رسوبی در جوار کوهستان و حاشیه کویر مرکزی اولین استقرارها در ناحیه سیلک شناسایی شده است. یکی از مهمترین عوامل این امر که موجب استقرار طولانی در این ناحیه گردیده را میتوان وجود چشمه فین در ۲ کیلومتری این ناحیه ذکر کرد.
- وجود باغ فین به دوران آل بویه منسوب است که از این دوران شواهدی در دست نیست و اثبات این مطلب نیاز به تحقیقات و کاوشهای باستانشناسی دارد.
- **بعد از این دوران نیز وجود باغ فین را به دوران ایلخانی منسوب کرده اند.**
- از ابتدای دوره صفویه به همان نسبت که ثبات سیاسی بیشتر گردید، تاریخ باغ فین هم انسجام بیشتری یافت.
- در سال ۹۸۲ ه . ق زلزله سختی در کاشان حادث گردید وشاه عباس اول در صدد تعمیر و مرمت باغ برآمد. (شاه عباس که در نشیب و فراز کوه و کاخهای شاهانه برافراشته و سرتاسر کشور خویش را با کاشانه های بی‌شماری آراسته بود، چون بناهای سالخورده و ویران گشته باغ شاه کهنه فین را در خور همسری با چشمه دل افروز سلیمانیه و شایسته همت والای خود نمی دید. از این رو به فرمان وی طرح باغ و کاخ جدید بدین گونه پی افکنده شد.)

معرفی و شکل گیری باغشاه فین

به فرمان شاه عباس طرح باغ و کاخ جدید بدین گونه پی افکنده شد:

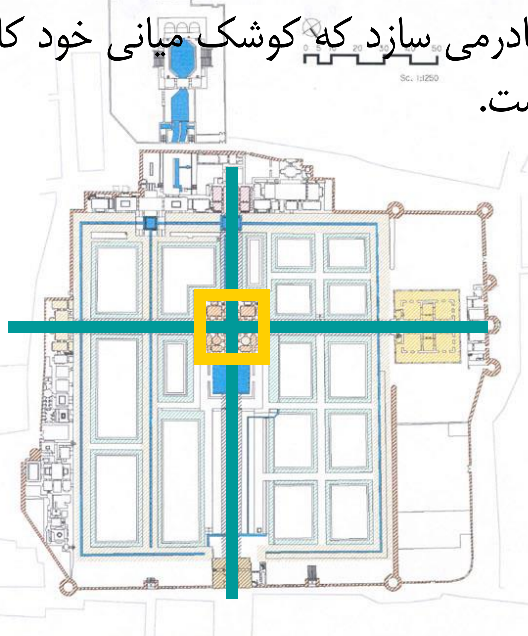
- مظهر آب آن چشمه را قریب پانصد متر بالاتر از باغشاه قدیم یعنی در مکان کنونی قرار داد و باغشاه جدید را در محدوده زمینهای نورگیر به ابعاد ۱۵۷ متر طول شرقی و غربی و ۱۴۲ متر عرض شمالی و جنوبی حصاربندی و در چهار گوشهٔ آن برجهای گرد و مرتفعی بنا کردند
- در خارج حد غربی باغ نیز به جهت رفع مخاطره سیلاب دره های کوه دندانه از محوطه این باغ و بناهای آن سدی معتبر و مستحکم با سنگ و ساروج ساخته شده
- باغشاه بر بستری از باغهای قدیمی‌تر ساخته شده تا هم در بهترین نقطه مجموعه گفته شده قرار گیرد و هم توانسته باشد درختانی از باغهای کهن تر را تا سر برافراشتن سروهایش به عاریت گیرد
- باغشاه فین از تبار باغ قلعه‌های ایرانی است که به دلایل خاص خود بدین گونه و در چنین نظمی شکل گرفته‌اند اما بدون شک انتخاب این نوع الگوی محصور در پناه دیواری بلند، بی ارتباط با استفاده شاهانه از آن نیست، تا هم در پناه برج و باروی بسترش امن و امانی یافت و هم بواسطه حجم و شکل و ارتفاعش که از درون و برون باغ به رخ کشیدنی است جلال و شکوهی شاهانه را گوشزد کرد.

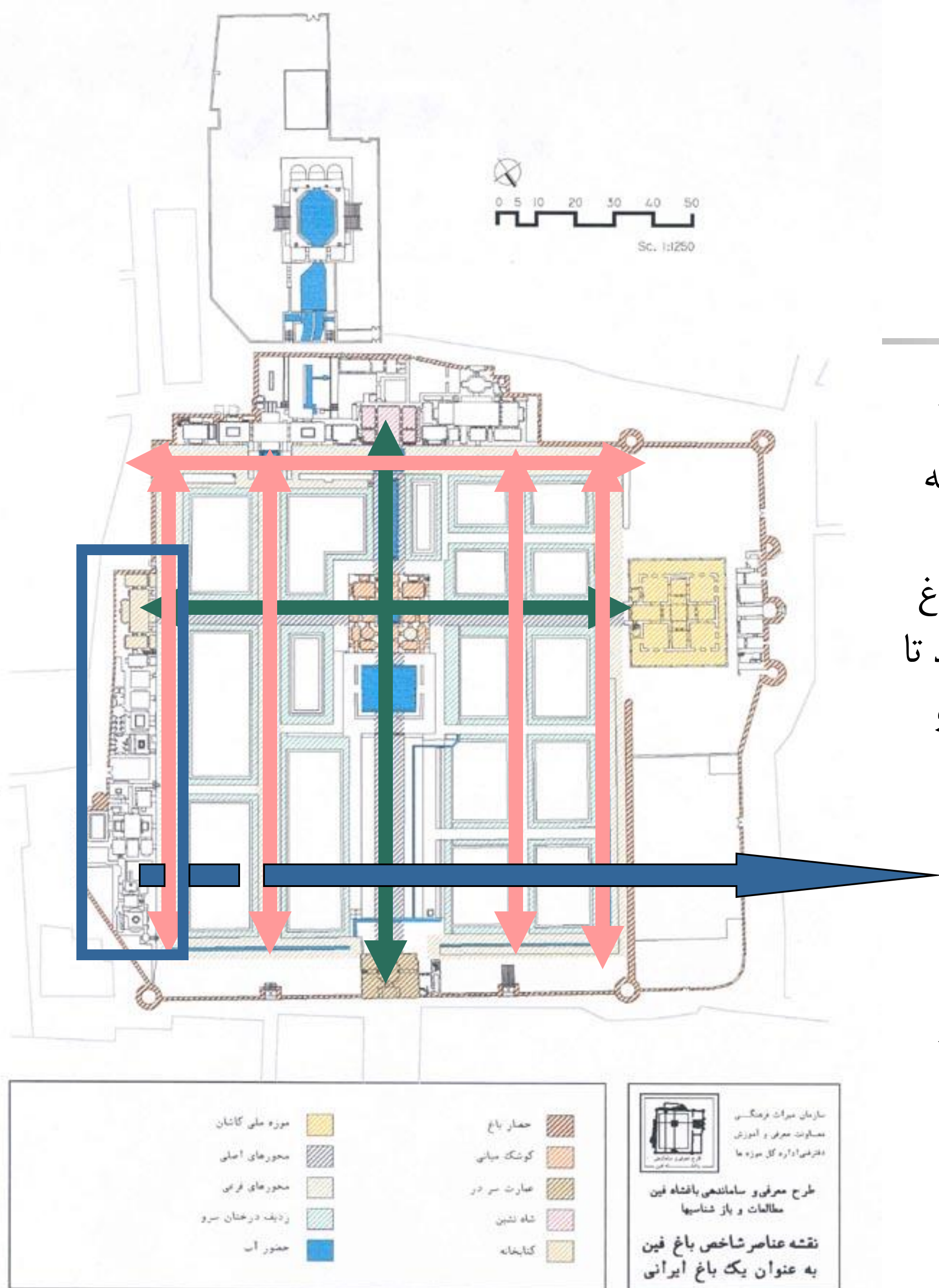

کوشک:

- فضای تحدید شده‌ای در میانه برج و باروهای باغ شکل گرفته که براساس ساختار و نظم فضایی باغ ایرانی فضایی هندسی و خالص بدست می دهد و در نقطه‌ای در میانه باغ نیز کوشک یا بنای میانی قرار گرفته است.
- محل قرارگیری کوشک مذکور که در نیمه بالایی باغ واقع گردیده و عدم وجود اطلاعاتی مبنی بر وجود شاه نشین و یا فضایی مشابه آن که کارکرد بالاخانه باغ را داشته باشد، این نکته را به ذهن متبادرمی سازد که کوشک میانی خود کارکرد شاه‌نشین و بالاخانه باغ را نیز داشته است.

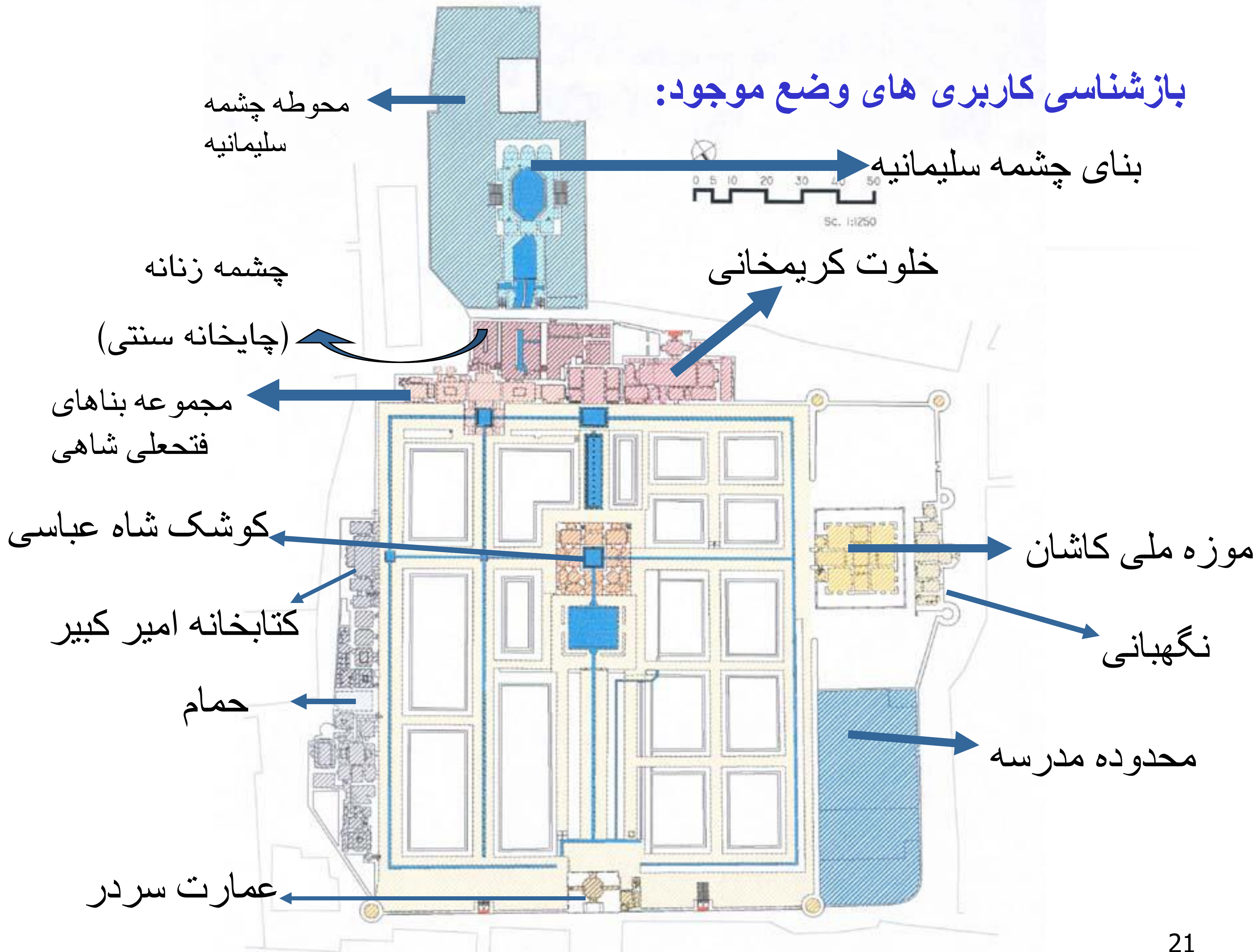

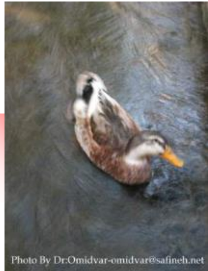

محورهای باغ:

- در اینجا نیز همچون دیگر باغهای ایرانی، محورها بخشی از ساختار هندسی باغ اند که علاوه بر اینکه در پی طرح و شکل هندسی و گاه بس ساده باغ شکل می گیرند، خود نقاطی را نیز در طرح کلی باغ و تحت ساختار و نظام هندسی آن شکل می‌بخشد تا بتوانند براساس نظام هندسی مذکور بسط فضاها و شکل‌گیری نظام معماری باغ را پی‌افکنند.
- بنای دیگر به حتم بجا مانه از دوران صفویه حمام کوچک باغ است.
- از ویژگیهای باغ ایرانی است که در چهارچوب نظام‌های خود می‌تواند فضاهای مورد نیازش را در خود جای دهد.

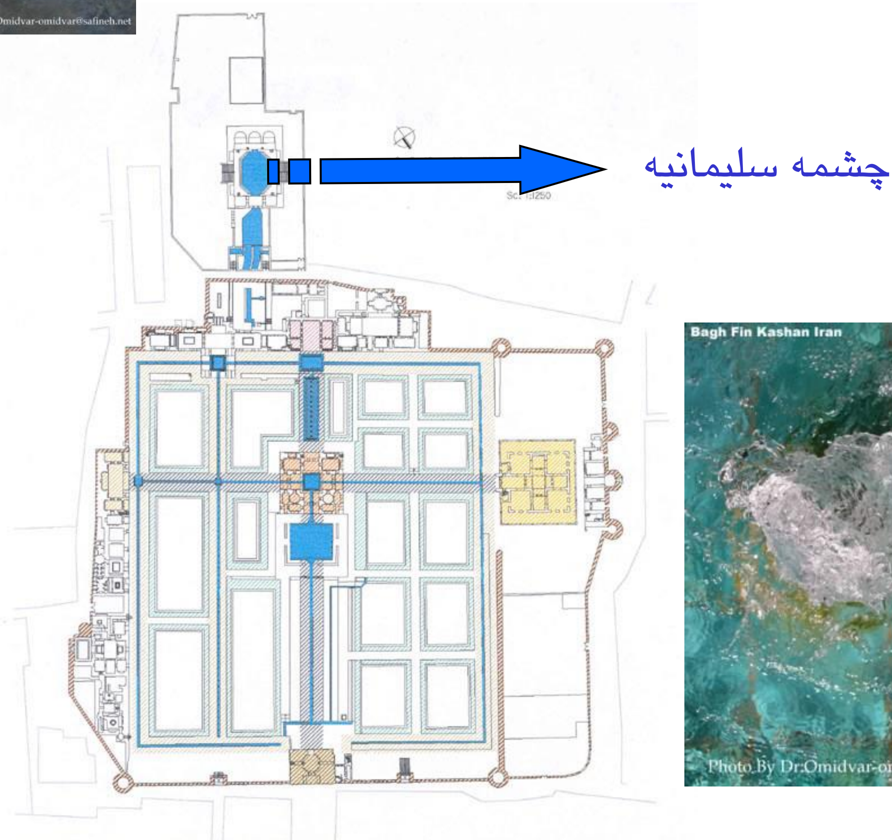
بازشناسی کاربری های وضع موجود:

آب:

- چشمه سلیمانیه در جنوب باغ فین چشمه آبی موسوم به چشمه سلیمانیه، با قریب به دوازده سنگ آب وجود دارد. آب آن فوق العاده صاف است ولی به واسطه داشتن بعضی املاح برای آشامیدن مناسب نیست. آب چشمه فین به واسطه کیفیتهای خاص خود مانند صافی و پاکی و روشنایی کمنظیر و همچنین کیفیت ثابت و تغییر ناپذیرش همواره مشهور و ضرب المثل بوده است.

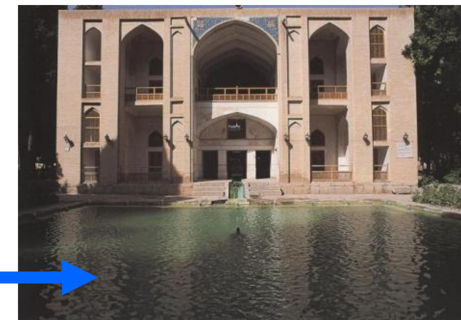
نقشه چگونگی حضور آب و شکل حرکت آن در باغ

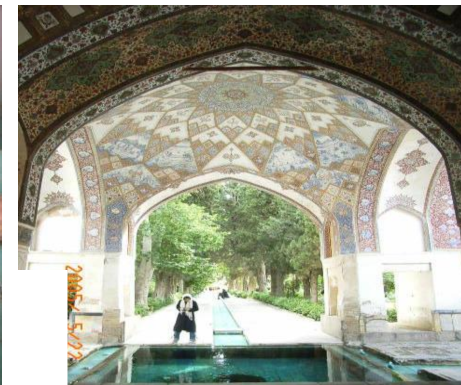

آب ساکن
آب جاری
مظهر چشمه

نقشه جهت حرکت آب بر اساس شیب زمین در باغ:

شیب ملایم از جنوب به شمال

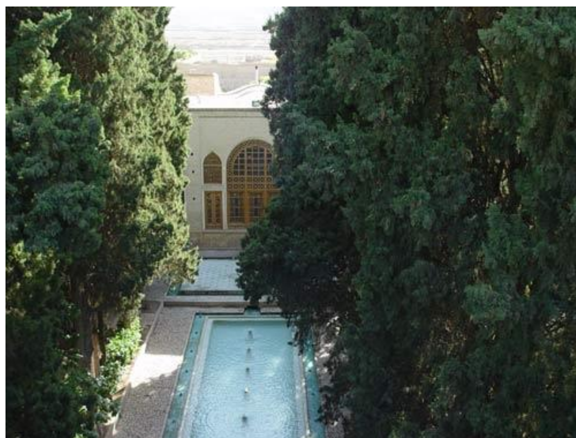
- آب چشمه سلیمانیه دو شاخه می شود. آب شاخه ی اول وارد چشمه ی مردانه می شود. آب شاخه ی دوم وارد چشمه ی زنانه می شود.سپس به سه بخش تقسیم و در میانه سه آبگیر جلوه گر می شود.آب سرریز شده از این سه آبگیر از میان آبراه های متعامد،در شیب ملایم از جنوب به شمال در سراسر باغ حرکت می کند وبا خارج شدن از باغ ،سنگ آسیاب بزرگ معروف به خونی را به گردش در می آورد وطی مسافتی ،دوباره با آب چشمه ی مردانه یکی شده و به مصرف مزارع و باغ های روستای فین می رسد.

مسیر آب
جهت حرکت آب در باغ
ورود آب به باغ
خروج آب از باغ

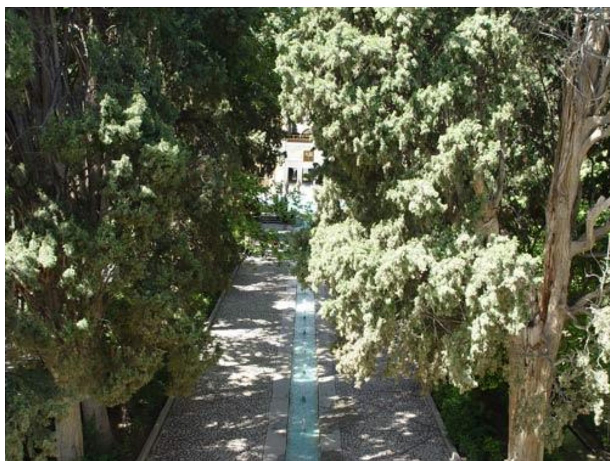
طرح معرفی و ساماندهی باغشاه فین
مطالعات و باز شناسیها
نقشه جهت حرکت آب
بر اساس شیب زمین در باغ

گیاهان باغ:

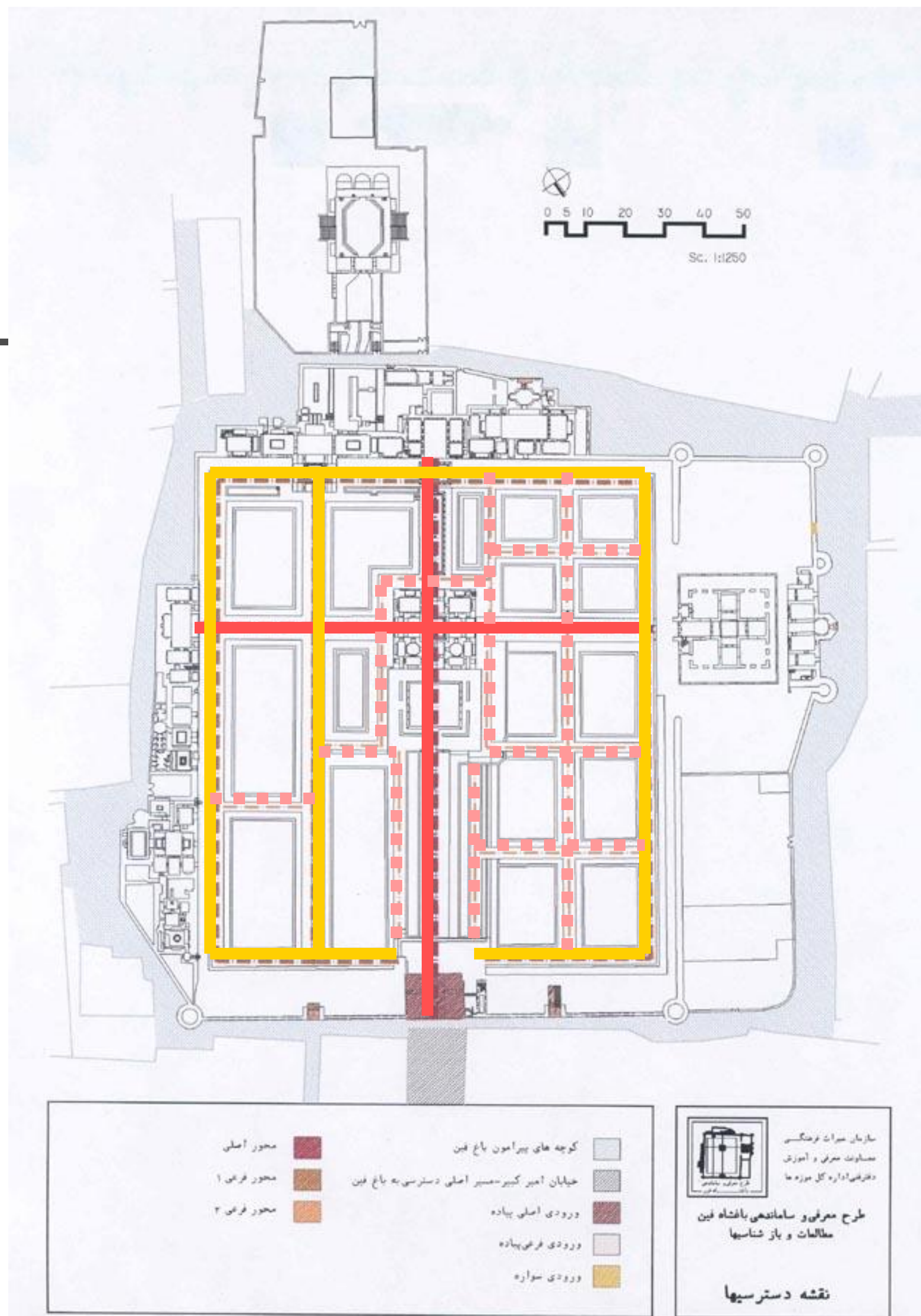

- باغشاه بر بستری از باغهای قدیمی‌تر ساخته شده تا هم در بهترین نقطه مجموعه گفته شده قرار گیرد و هم توانسته باشد درختانی از باغهای کهن تر را تا سر برافراشتن سروهایش به عاریت گیرد.
- با وجود قریب وسیع باغهای پیرامون باغشاه هنوز هم که از فراز برجهای حدود باغ و یا از بام رفیع کوشک صفوی نظری به پیرامونش بیفکنیم، تک درختهای عظیم الجثه سرو را در اطرافش توانیم یافت که آثاری بجای مانده از باغهای قدیمی منطقه فین اند.

نقشه دسترسی ها:

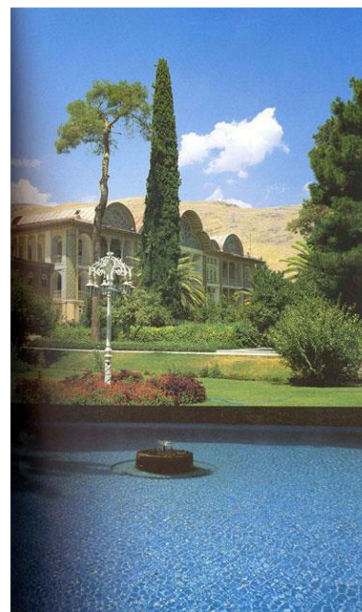
محور اصلی

محور فرعی۱

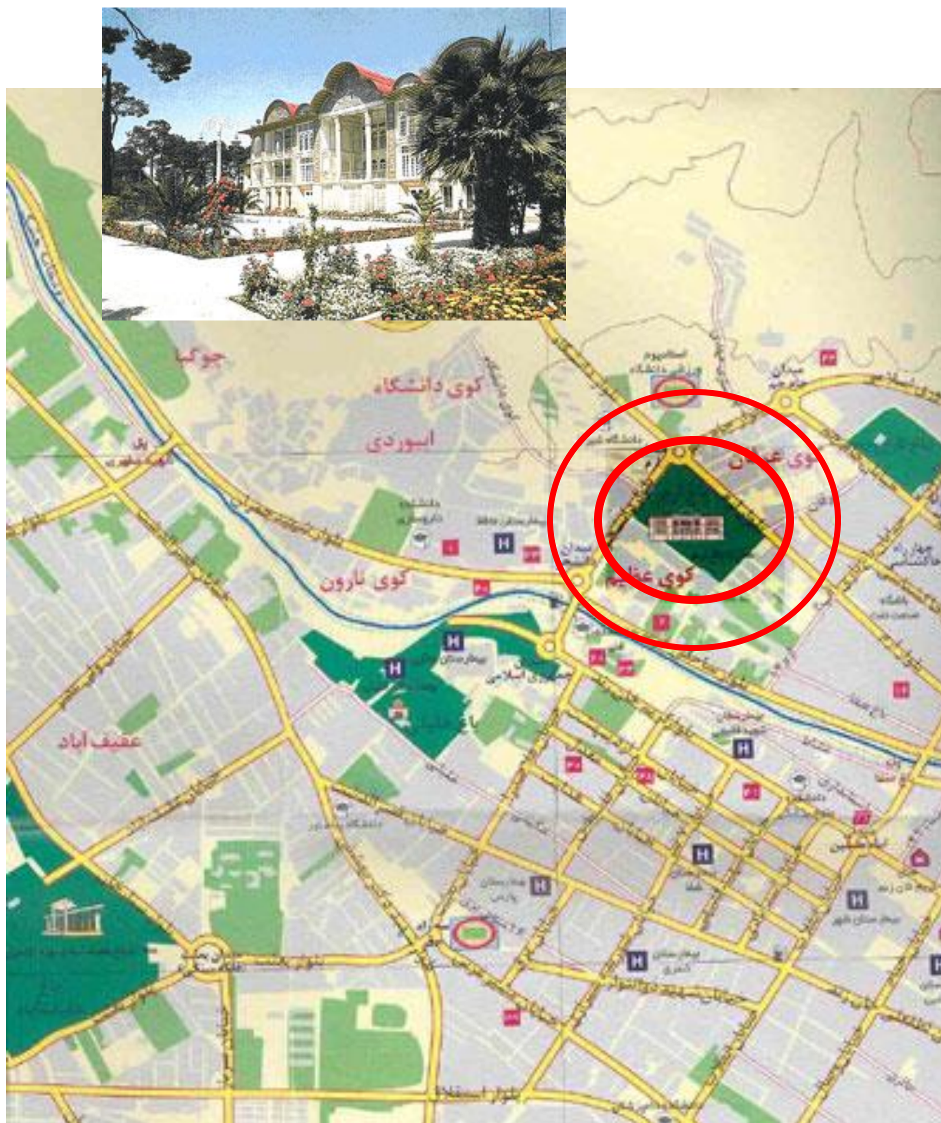
محور فرعی۲

تحلیل باغ ارم:

- موقعیت باغ در شهر
- تاریخچه
- دید و منظر
- عرصه وفضای باغ
- استخر
- ورودی باغ
- محور اصلی باغ
- کوشک
- گیاهان باغ
- شیوه آبیاری باغ

موقعیت باغ در شهر:

- باغ ارم در شمال غربی شیراز، واقع در خیابان ارم بوده و از ضلع شمال غربی به بلوار دانشجو(خیابان آسیاب سه‌تایی) محدود می‌گردد
- بطوریکه از اسناد تاریخی بر می‌آید، باغ ارم تا سال ۱۳۲۵ ه.ش در خارج شهر شیراز و در سمت شمال غربی آن واقع بوده و اطراف آن بیابان و رودخانه و سنگلاخ بوده است.
- با گسترش شهر شیراز، به تدریج این باغ در داخل شهر و در شمال غرب آن قرار گرفت و هم‌اکنون با گسترش بیشتر شهر شیراز به سمت غرب، این باغ در شمال شهر شیراز قرار گرفته است.
- در حال حاضر این باغ علاوه بر یک فضای تاریخی و تفریحی بعنوان یک باغ گیاه شناسی مورد بازدید ایرانیان و جهانگردان خارجی قرار می گیرد .

تاریخچه

- باغ ارم شیراز به طور مسلم از دوره سلجوقیان و درتمام دوره آل اینجو و آل مظفر و گورکانیان وجود داشته و با توجه به اینکه سیستم فئودالی به طور کامل بر جامعه آن دوره حاکم بوده بدون تردید بانیان و صاحبان باغ ارم که باغی ارزشمند بوده در آن زمان حکام وقت بوده اند

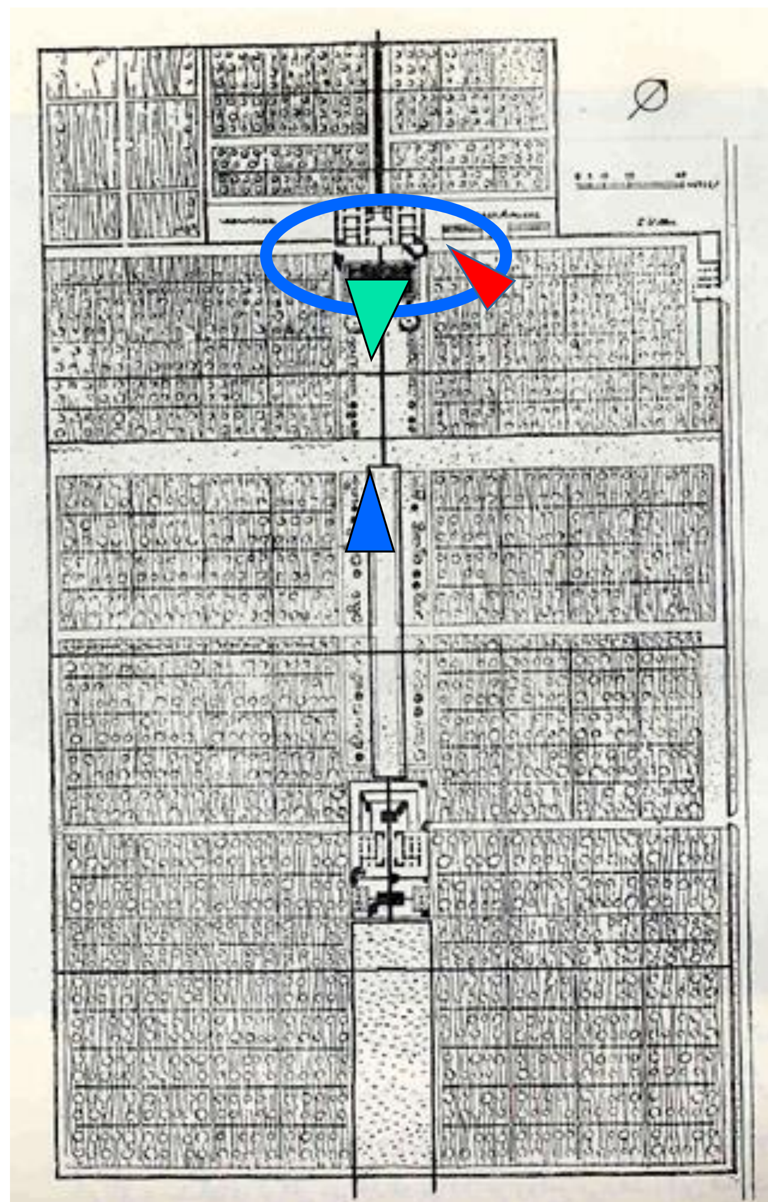
- از اواخر دوره زندیه تقریبا بیش از هفتاد و پنج سال باغ در تصاحب سران ایل قشقائی بوده است

- نخستین ایلخان این خاندان یعنی جانی خان و پسرش محمد قلی خان عمارتی مرغوب در این باغ بنا نهادند .

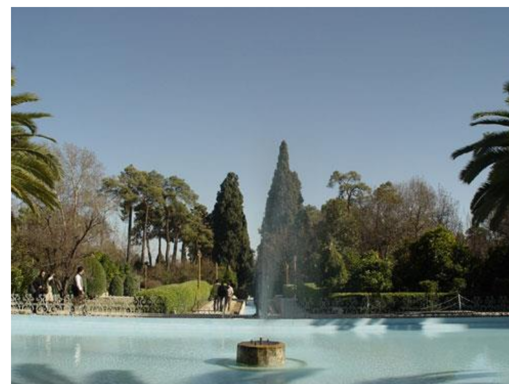
- در دوره سلطنت ناصرالدین شاه حاج نصیر الملک شیرازی باغ را از خاندان ایلخانی خریداری نموده و ساختمان فعلی را بر جای عمارت ایلخانی بنا نموده ولی احتمالا" اساس ساختمان قبلی را حفظ کرده است

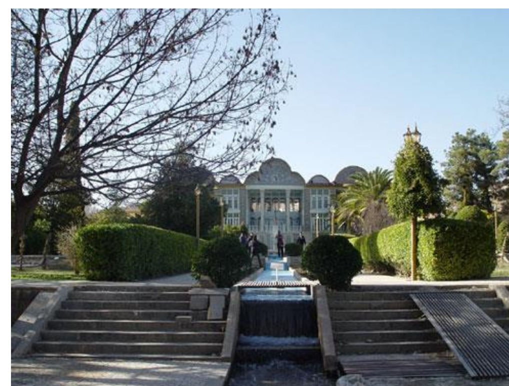
- در طرح این باغ که در سال ۱۹٤٥ کشیده شده نیز همین ساختمان هسته مرکزی باغ به شمار می رود . در این موقع دیواری در وسط باغ احداث کردند و بدین ترتیب باغ به دو قسمت تقسیم گردید . . .

دید و منظر:

عرصه وفضای باغ :

- فضای باغ ارم از لحاظ اسلوب خیابان کشی و درخت کاری نه تنها در بین باغهای شیراز بلکه درتمام مناطق کشور ما کم نظیر است .
- پاره ای از هنر شناسان را عقیده بر این است که از نظر باغ سازی طرح باغ ارم یاد آور باغهای عهد ساسانی است .
- طرز باغهائی است که در زمان ساسانیان احداث گردیده . در اطراف دارای خیابانهای مستقیم زیبا و سروهای بسیاری خصوصا" سرو آزاد که در هیچ نقطه ایران سروی بدین استواری نمی توان یافت منحصر بشیراز و بدین باغ است و آبشارهای متعدد از هر جانب آن روان است . "

محورهای موازی محور اصلی

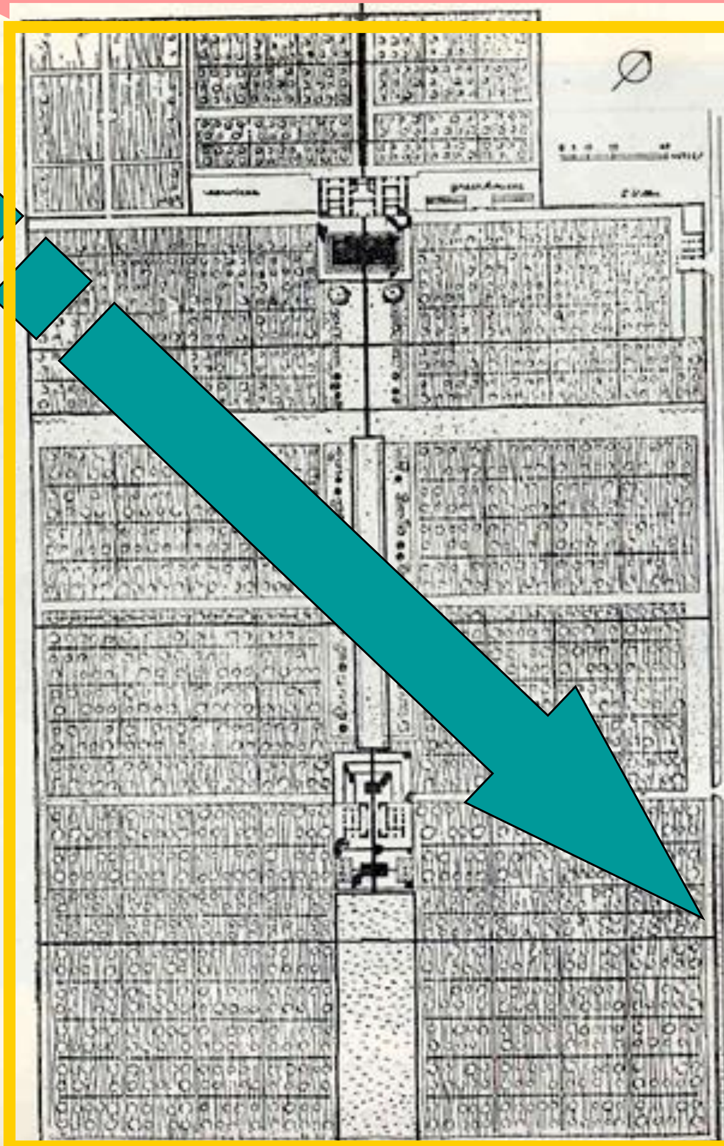

دید به محور اصلی بعد از کوشک

دید به محور اصلی از ایوان کوشک

- زمین باغ بشکل مربع مستطیل بسیار وسیعی است که یک ضلع بزرگتر آن به جانب شمال و بلوار موسوم به " ارم " و یک ضلع کوچکتر بجانب مغرب و بلوار موسوم به " آسیاب سه تائی " است . دو جانب دیگر باغ محدود به باغها و خانه های مسکونی است . مساحت باغ ارم در دوران گذشته افزایش و کاهش بسیار یافته است

  - سمت شیب زمین از غرب بسوی شرق باغ است و مجموعه عمارت اصلی و اندرون در قسمت مغرب و در بلندی چشم گیری قرار دارد . به سبب شیب زیاد زمین در قسمتهائی از خیابانهای اصلی و دیگر خیابانهای باغ پله هائی ایجاد نموده اند و این پستی و بلندی زمین بر زیبائی فضای باغ بسی افزوده است .

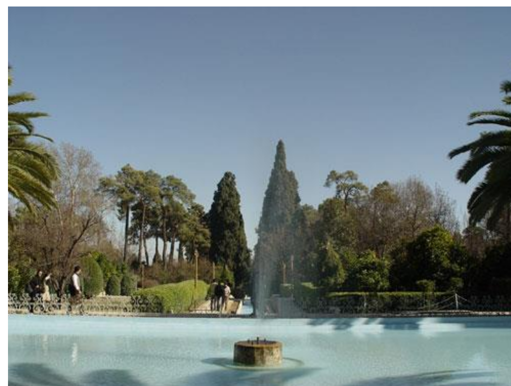

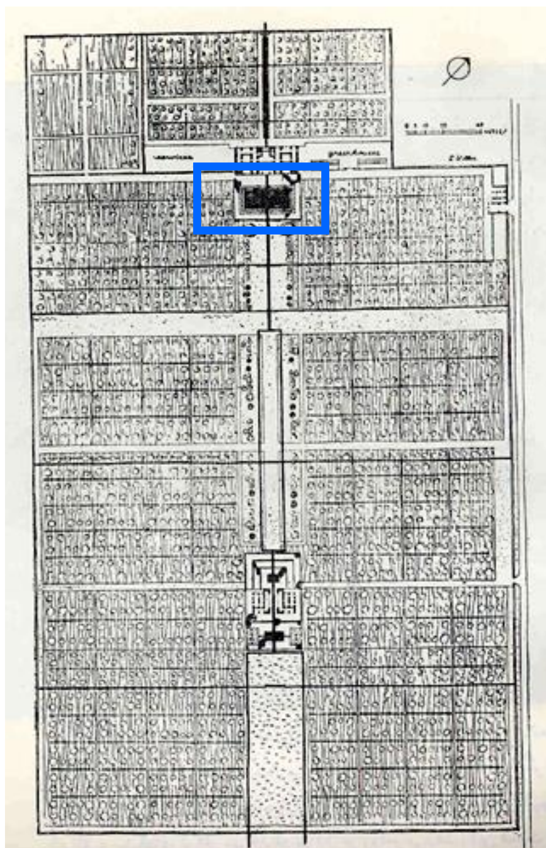

استخر:

- در جلو نمای عمارت اصلی باغ ارم که مشرف بر باغ است استخر آب نمای بزرگی است که تصویر عمارت در آن نمایان می شود .

- استخر باغ ارم سابقا" گودتر بوده ولی در تعمیرات اخیر پر شده و اکنون عمق آن نیم متر است . کف و اطراف این استخرهنگام تعمیرات چند سال پیش باکاشی سفید پوشیده شده است .آب روان و زلالی که از نهر اعظم است پس از گردش در حوضچه حوضخانه وارد جویهای اطراف استخر می شود و سپس در جوی عریض خیابان اصلی و جویبار ها به یکدیگر خیابانهای باغ و اطراف باغچه ها روان می گردد.

ورودی باغ:

- درهای ورودی باغ ارم در ضلع شمالی قرار دارد و به طرف بلوار " ارم " باز می شود

- در دوره قاجاریه این باغ حصار و دیواری از " چینه گل " داشته است . در سالهای بعد همزمان با توسعه فضای باغ این دیوار خراب شده و دو ضلع آن را که مجاور بلوارهای " ارم " و " آسیاب سه تائی " است با نرده های آهنی محصور کرده اند ، تا بینندگانی که از حاشیه این خیابانها می گذرند از دیدن منظره زیبای باغ محظوظ گردند . قسمتهائی از این نرده ها با گیاهان رونده زیبائی مثل پیچ اناری و پیچ امین الدوله پوشیده شده است .

محور اصلی باغ:

- در تهیهٔ طرح باغ محــور طــولانی آن مشـــخص گریده است . در واقــع ، جنبهٔ جالب توجه باغ در کنار همین محــور قــرار دارد و تعادل این ناحیـه به وسیلهٔ نقــاط آبیــاری شــده کــه بــا درختــان مرکبات و میوه پوشیده شده حفظ گردیده است.

- در وسط باغ ارم خیابان اصلی آن با سمت غربی شرقی احداث شده است که از مقابل ساختمان و استخر بزرگ آغاز شده و تا انتهای باغ دامه دارد .

- باغ ارم محبوبیت فراوان خود را مدیون درختان مرکبات و خیابان طویلی است که در دو طرف آن سرو های با شکوه غرس گردیده و ساختمان قابل توجهی که شاهد میهمان نوازی بیدریغ ایل قشقائی بوده است .

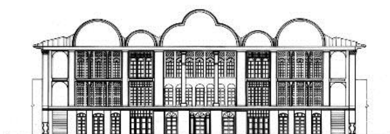

کوشک:

- امروزه کوشک اصلی ، هسته مرکزی این باغ و جالب توجه ترین جنبۀ آنرا تشکیل می دهند . اطاقهای طبقه زیرین تقریبا" زیر زمین است و تالار مرکزی آنرا برای استراحت در روزهای گرم تابستان در نظر گرفته اند .
- نهر آب مستقیما" از این تالار می گذرد و در سر راه خود قبل از اینکه به حوض بزرگی فرو ریزد استخر را پر می کند .
- پلکانی این طبقه را به طبقۀ بالاتر و به راهروهائی که به تالارهای بزرگ منتهی می گردد متصل می سازد .
- منظره جنوبی آن همان ادامۀ محور اصلی است و از طرف شمال چشم انداز آنرا تپه هائی تشکیل میدهد که در حاشیه رودخانه قرار گرفته است .
- ایوان ساختمان اصلی که روبمشرق است چنانکه گفتیم در طبقه دوم و سوم قرار دارد . در جلو این ایوان زیبا دو ستون سنگی یکپارچه بلند واقع شده
- به تازگی (در سال ۱۳۸۲ خورشیدی)بخش هایی از حمام مجموعه ی باغ ارم هنگام مرمت عمارت از پشت کوشک اصلی کشف شد

باغ ارم (شیراز)
نما ، مقطع‌های طولی وعرضی

ERAM GARDEN (SHIRAZ)
ELEVATION, LONGITUDINAL & CROSS SECTIONS

گیاهان باغ:

1-درختان-

- در این باغ وسیع سرو ناز های بلند و زیبائی وجود دارد که سالهای زیادی بر آنها گذشته و موجب شهرت باغ شده است . اصولا" باغهای شیراز بخاطر داشتن درختان سرو ناز شهرت داشته
- بلند ترین سرو ناز این باغ که قریب سی و پنج متر بلندی آنست بلند ترین سرو ناز شیراز است . سروی است کشیده و گوئی دست هنرمندی آنرا بدین استواری و موزونی تراشیده است .

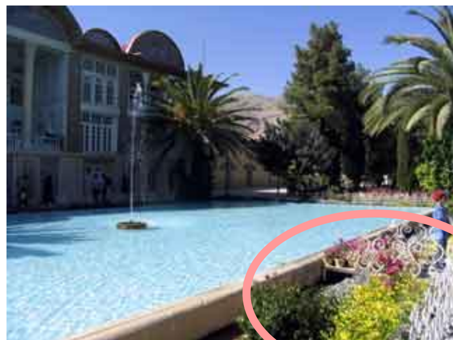
- انواع درختان باغ ارم را می توان به دو دسته درختان غیر مثمر و درختان مثمر تقسیم کرد :

یکم ـ درختان غیر مثمر باغ عبارتند از : سرو ناز ، کاج ، افرا ، ارغوان ، بید مجنون ، سیاه بید ، زبان گنجشک ، بید مشک ، سپیدار و اکالیپتوس .

دوم ـ درختان مثمر باغ عبارتند از : انار ، ازگیل ، نارنج ، خرمالو ، گردو ، زرد آلو ، بادام ، سیب ، به و گلابی

2.گل ها:

- بجز گلهاي رز گوناگون و زيباي باغ كه جاي صحبت فراوان دارد انواع ديگر گلها ي موجود در باغ ارم را مي توان به ده عنوان كلي دسته بندي نمود .
  يكم ـ درختچه هاي زينتي داراي گلهاي زيبا كه عبارتند از نسترن ، ياس خوشه اي ، ياس زرد ، توري ، سنبل درختي ، به ژاپني ، گوجه گل ، هلو گل ، سيب گل ، طاووسي ، خرزهره ، ابريشم و انواع گل رز .
  دوم ـ درختچه هاي زينتي داراي برگهاي زيبا و اين دسته عبارتند از : ماكنوليا ، سه رنگ، سرو نقره اي ، سرو خمره اي ، برگ بو ، پالم و فيتيكس .
  سوم ـ گلهاي يك ساله مقاوم به سرما . بذر اين گلها در اوايل شهريور ماه كاشته مي شود و بوته هاي آن از اواخر زمستان تا اوايل تابستان گل مي دهند و سپس از بين ميروند . از اين دسته مي توان گلهاي زير را نام برد : بنفشه ، شب بو ، هميشه بهار ، مرواريد ، ميمون ، عدسي ، زبان در قفا ، قرنفل ، ميخك و مينا چمني .

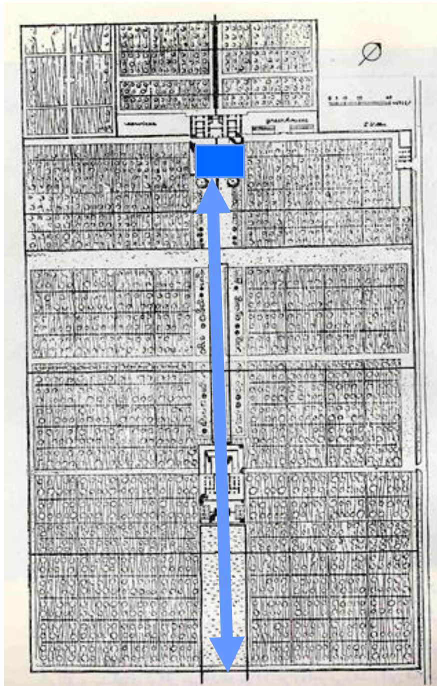

- چهارم ـ گلهای یکساله حساس به سرما . بذر این گلها از اوایل اسفند ماه کاشته می شود و بوته های آن از اوایل تابستان گل می دهند و براثر سرمای زمستان از بین میروند .این نوع گلها عبارتند از: آهار ، بگونیا ، پریوش ، ابری ، اطلسی ، جعفری ، تاج خروس ، مینا ، گل ناز ، گل خشک ، گل حنائی ، رعنا زیبا ، سلوی ، شاه پسند ، ستاره ، فلفل زینتی و گیلاس زینتی

- پنجم ـ گلهای پیاز دار عبارتند از : آلاله ، اختر ، کوکب ، شیپوری .
- ششم ـ بوته های دائمی گلدار شامل : داودی ، مارگریت ، خورشیدی و کوکب کوهی .
- هفتم ـ گیاهان دائمی پوششی و رونده . از نوع گیاهان پوششی می توان تلگرافی و از نوع رونده گلهای زیر را نام برد : گل ساعت ، گلیسین ، پاپیتال ، آبشار طلائی ، پیچ برفی ، پیچ امین الدوله و پیچ اناری .

- هشتم ـ گیاهان یک ساله رونده ، شامل : نیلوفر و کدوی زینتی .
- نهم ـ گیاهان حصاری که از آن جمله است شمشاد و برگ نو.

- دهم ـ گلهای خانه ای . علاوه بر انواع گلهای یاد شده بعضی انواع گلها نیز اختصاصا" در گلخانه باغ ارم نگهداری و پرورش داده می شود . البته بعضی از گلها نیز علاوه بر پرورش در باغچه ها در گلخانه هم هست . گلهای گلخانه ای شامل انواع زیر است : کاغذی ، سینره ، حسن یوسف ، بگونیا ، شویدی ، گردی ، گیلاس زینتی ، فلفل زینتی ، فینیکس ، برگ انجیری و برگ بیدی .

شیوه آبیاری باغ

- قسمت عمده آبی که این باغ را مشروب می سازد مانند بیشتر باغهای شیراز از نهر اعظم است . این نهر چنانکه در فصول پیش گفته شد به جدولهای متعدد تقسیم می گردد که هر کدام را بنا می خوانند و از آنجمله جدول مبری میباشد که یک پنجم از نهر اعظم است . باغ ارم از جدول میری مشروب می گردد . مقدارآبی که از این جدول به باغ ارم اختصاص دارد جمعا "پنجاه ساعت در هر دور چهار ده روزه است .

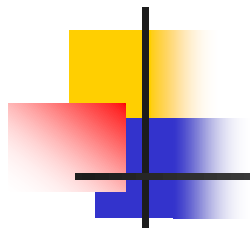
- هیجده ساعت از این آب ملکی و متعلق به باغ است و چون این مقدار برای آبیاری آن کفایت نمی کند سی و دو ساعت کسری آب را خریداری و باغ را آبیاری مینمایند . علاوه بر این بعلت احتیاج بیشتر به آب دو حلقه چاه عمیق به اندازه های چهار اینچ و شش اینچ در باغ حفر گردیده که آب مورد نیاز بوسیله پمپ تامین شده و با استفاده از لوله کشی بمصرف آبیاری گلهای باغ میرسد . از آب لوله کشی شهر نیز برای آشامیدن و مصارف عمارات استفاده می گردد .

نتیجه گیری:

- باغ ایرانی همواره با دیواری محصور است که عموماً بلند و از خشت خام یا آجر بوده است و فاقد هیچگونه تزئینی است (مگر حصار باغهای حکام قدیم و توانگران هر منطقه) ، لذا باغ ایرانی هم خلوتگاهی برای آرامش و گوشه نشینی و هم حفاظتی برای احساس و تأمین امنیت بوده است .

- هندسه باغ ایرانی اصلی مهم در باغسازی ایرانی است. توجه به اشکال هندسی و ایجاد اشکال مربع برای ساده نشان دادن اجزاء باغ و تعیین محل دقیق کاشت درختان به گونه ای که ردیف درختان از هر طرف دیده شود، دارای اهمیتی خاص بوده است. درباغ ایرانی تأکید بر میان آسهٔ اصلی است. گذرگاهی چهار جانب باغ را دور می‌زند. مسیرهای فرعی، باغ را به باغچه‌ها تقسیم می‌کند و باغچه‌ها کرت‌ها را در بر دارند.
- – عنصر آب جاری اصلی ترین عنصری که همواره به باغ ایرانی حیاتی دوباره بخشیده است. آب قنات در جدولها وجویهای منظم قرار گرفته و با گذر از نهر اصلی به نهرها و جدولهای فرعی جریان می‌یابد.
- جدولهای باغهای تزئینی که به حوضها می‌پیوسته‌اند معمولاً با سنگ و آجر ساخته می‌شده است.
- نمایش آب با انتخاب سطوحی برای پله پله کردن مسیر جریان آب و تند و پر سر و صدا کردن آن صورت می‌گرفته است.

- – آب نما که بعد اصلی آن در جهت طول ساختمان و به اشکال مربع و چند ضلعی و بیضی ساخته می‌شده اغلب در مقابل عمارت باغ احداث گردیده ، گاهی نیز بصورت حوضخانه در داخل عمارت باغهای قدیمی ایجاد می‌شده است.
- – استخر را در میان باغ در مقابل بنا می‌ساخته اند. استخر باغهای قدیمی غالباً عمیق و دارای چندین فواره بوده است، از جمله استخر بزرگ باغ هزار جریب نو اصفهان در دوره صفوی که پانصد فواره داشته است. در دوران پیش از اسلام و اوایل اسلام استخرهای گرد معمول بوده است ولی بعد از آن ساخت استخر بصورت مربع یا مستطیل صورت می گرفته است.
- – کوشک باغ را در نقاط مختلف باغ می‌ساختند. وسط باغ به گونه‌ای که از چهار طرف دیده شود، یکطرف باغ به گونه ای که منظر اصلی در امتداد محور طولی باغ ایجاد شود، به نسبت یک سوم در امتداد محور طولی از جمله نقاط باغ است که در آن کوشک را بنا می‌کرده اند.
- – باغهای ایرانی به جهت گرمی و خشکی هوای این مرز و بوم اغلب دارای درختان سایه‌دار و انبوه بوده است. استفاده از درخت و گل و گیاه نیز در هر مکان منطق خاص داشته است.

پایان